

Rights and Values – EUs sektorprogram for likestilling, demokrati og bekjempelse av vold 2021-2027

1. Bakgrunn

Rights and Values er et nytt EU-program med **fokus på innbyggers deltakelse i samfunn og felles europeisk historie og kultur**. Programmet bygger på de tidligere programmene *Rights, Equality and Citizenship* og *Europe for Citizens*, som Norge ikke har deltatt i, og *Daphne* (bekjempelse av vold), som Norge deltok i perioden 2007 – 2014.

2. Mål, struktur og budsjett

Programmet skal fremme og ta vare på felles europeisk verdigrunnlag og skape tilhørighet og identitet knyttet til å være en del av EU. Programmet skal fremme innbyggernes rettigheter og verdier slik de er nedfelt i EUs traktater og i EUs charter for fundamentale rettigheter, inklusive de fire frihetene (fritt varebytte, fri bevegelse for personer, tjenester og kapital) som EU/EØS-borgere har.

Programmet er fordelt i tre ulike deler, med mål om å:

1. **Fremme likestilling og rettigheter**
2. **Fremme innbyggenes engasjement** og deltakelse i demokratiske prosesser og samfunnsliv
3. **Bekjempe alle former for vold**

I langtidsbudsjettet foreslås 641 millioner euro allokert til dette programmet.

Programmet skal ta tak i samfunnsutfordringer som diskriminering, rasisme, vold og hat-kriminalitet. Andre områder som også dekkes er universell utforming, barn og unges rettigheter, ytringsfrihet og demokratisk deltakelse.

Målgruppe og aktiviteter

Juridiske personer i deltakende land og internasjonale organisasjoner kan søke midler fra programmet. Det er spesielt fokus på å støtte sivile samfunnsorganisasjoner. Eksempler på type aktiviteter som kan få støtte er informasjonskampanjer om programmets arbeidsområder, samarbeid om beste praksis og erfaringsutveksling, vennskapsbysamarbeid, utvikling av ny kunnskap i form av forskning og statistikk og kapasitetsbygging for å påvirke EUs politikk.

3. Synergier med andre EU-programmer

Rights and Values har synergier med bl.a. programmer som retter seg mot utdanning, ungdom, helse, migrasjon, forskning og turisme og programmer under samholdspolitikk (Interreg).

4. Rights and Values i norsk kontekst

Rights and Values dekker flere tematiske områder som er relevante for norske kommuner og fylkeskommuner som samfunnsutviklere og tjenesteleverandører, som for eksempel:

Ifølge likestillings- og diskrimineringsloven skal det offentlige tilpasse sine tjenester slik at disse oppleves som likeverdige uansett funksjonsevne, språk, religiøs praksis, kjønn, kjønnsuttrykk og/eller kjønnsidentitet. Man må ta høyde for behov knyttet til religion eller livssyn, og sikre likeverdig tilgang til offentlige tjenester uansett funksjonsevne.

Flere ordninger for innbyggerdeltakelse er regulert i lov, som medvirkningsordninger for eldre, for personer med funksjonsnedsettelse, og for ungdom. Også i kommunale planprosesser sier loven at man skal legge til rette for medvirkning fra innbyggerne. I tillegg har mange kommuner representasjonsordninger for også andre grupper, samarbeidsorgan for næringslivet, og en del kommuner har råd for innvandrerbefolkningen. Stordata-analysen gjennomført av Zync på oppdrag av KS i 2018 tyder på at den politiske og kulturelle polariseringen vil øke både globalt og i Norge, noe som kan påvirke innbyggernes deltakelse i demokratisk liv.

Vold i nære relasjoner er et viktig satsingsområde for regjeringen, og en sentral oppgave for kommuner. I følge krisesenterloven skal kommuner sørge for et helhetlig krisesentertilbud, og utsatte for vold i nære relasjoner skal få helhetlig oppfølging. I tillegg er kommunen etter helse- og omsorgstjenesteloven pliktig til både å forebygge, avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep. (BufDir 2018)

På oppdrag av KS har NIBR sett på programmet Europe for Citizens og vurdert relevansen for norsk kommunesektor. Europe for Citizens videreføres særlig gjennom del 1 og 2 (likestilling og demokratisk deltakelse) i Rights and Values.

Europe for Citizens ble opprettet i 2006 for å engasjere Europas innbyggere i det europeiske prosjektet og stimulere til større interesse i og identifisering med EU, den felles europeiske historien og EUs opprinnelige begrunnelse. Den har hatt to programområder: A) Europeiske minner og B) Demokratisk deltakelse og borgerrettighetsengasjement.

Under programområdet Europeiske minner har kommuner, sivilsamfunnsorganisasjoner, museer, teatre og andre aktører gjennomført prosjekter som skaper bevissthet rundt kulturelt mangfold og viktige hendelser i Europas historie, som utstillinger, workshops, og studieturer.

Under programområdet Demokratisk deltagelse og borgerrettighetsengasjement handler aktiviteter som har fått finansiering om gjensidig besøk på lokale, historiske attraksjoner, erfaringsutveksling når det gjelder tjenesteyting, konkurranse om kreative løsninger på samfunnsutfordringer, tiltak for styrket innbyggerdeltakelse i Europa, samt felles produksjon av informasjonsmateriale. Det dreide seg om forskningsaktiviteter, informasjonsutvekslingstiltak og konferanser, workshoper og debatter, aktiviteter for å styrke frivilligheten i Europa samt god praksisutveksling. (NIBR 2018:13, s. 52-55.)

NIBR påpeker at Norge som en del av Europa deler de store erfaringene og opplevelsene fra verdenskrigene, Holocaust, og den kalde krigen. Ikke minst deler Norge de aktuelle utfordringene med resten av Europa knyttet til eldrebølge, migrasjon og solidaritet i et mangfoldig samfunn. Frivillighet og medvirkning i utformingen av tjenestetilbud dekker sentrale tjenesteområder i norske kommuner: omsorgstjenester for eldre og funksjonshemmede, integrering av flyktninger og styrking

av frivillighetens betydning for tjenesteyting. På den måten gir programmet relevante muligheter for utviklingsarbeid i lokalsamfunn.

Rights and Values skal støtte prosjekter i områder som norske kommuner og fylkeskommuner har ansvar for, men som ikke nevnes i EØS-avtalen. I tillegg kan mål om å styrke deltakelse i EUs demokratiske liv og europeisk identitetsbygging virke noe kontroversiell. (NIBR 2018:13, s. 59-60).

Rights and Values som mulig virkemiddel i norsk kommunesektor sitt arbeid

Rapport *EU-programmer: deltagelse og nytte for kommunesektoren*, som ble utarbeidet av NIBR i 2015, viser at i programperioden 2007-2013 deltok 151 kommuner og 18 fylkeskommuner i omlag 852 prosjekter som mottok støtte fra EUs sektorprogrammer, i tillegg til Interreg (NIBR 2015:19, s. 48). Høy relevans og lavterskel tilrettelegging er suksessfaktorer for kommunesektoren når det gjelder deltakelse i EU-programmer.

Europakommisjonens midtveisevaluering av Europe for Citizens viser at prosjekter har hatt positiv effekt på individnivå når det gjelder samfunnsdeltagelse og kunnskap om og tilhørighet til EU, mens lærdommen om Europeiske minner har vært mer moderat. I tillegg viser NIBR sine intervjuer med danske og svenske kommuner som har deltatt i prosjekter, at det største læringsutbytte skjer på individnivå. En utfordring som det rapporteres om i en majoritet av casene er at søknadsprosessen krever tid og kompetanse, og derfor har kommunen hatt ekstern hjelp for å prosessere søknaden. (NIBR 2018:13, s. 61-62).

NIBR ser synergier mellom EUs ungdoms- og skoleprogrammer og Rights and Values, men påpeker at aktivitetene, resultatene og målene i Rights and Values vil få et bredere og mer tverrsektorielt nedslagsfelt i kommunesektoren, eksempelvis i helse og sosial, kultur, plan og bygg, enn for eksempel skole- og ungdomsprogram Erasmus har. Rapporten konkluderer med at i den grad det er ønskelig at norske innbyggere og lokalsamfunn skal ha tilgang til å jobbe individrettet med de felles utfordringer som Europa står overfor, kan det kommende Rights and Values-programmet være et egnet virkemiddel (NIBR 2018:13, s. 61).

Programmet kan for eksempel være et verktøy for å utvikle samspill mellom frivillig og kommunal sektor i Norge. Frivillig sektor har en sentral rolle i norske kommuner, og samspill mellom sivil samfunn og kommunal sektor støtter utvikling av inkluderende lokalsamfunn. KS har i samarbeid med Frivillighet Norge utarbeidet «Plattform for samspill og samarbeid mellom frivillig og kommunal sektor 2017-2020», og oppfordrer kommuner til å utarbeide egen lokal frivillighetspolitikk.

Flere norske aktører jobber med europeiske minner og felles historie. For eksempel i Agder samarbeider fylkeskommunen og kommunene, blant annet i regi av KS Agder, med Freds- og menneskerettighetssenteret Arkivet om formidling av historie og kunnskap, blant annet om andre verdenskrig og radikalisering.

Deltakelse i Rights and Values kan også gjøre det mulig å implementere lokale tiltak som støtter Europarådets¹ arbeid for regelverks- og standardutvikling innenfor menneskerettigheter, demokrati og rettsstatsprinsipper i Europa. Gjennom programmet kunne norske kommuner og NGOer dele erfaringer med for eksempel demokratiundervisning i skolen, ungdomsmedvirkning, innbyggerdialog og bekjempelse av hatprat med kommuner i andre land.

¹ Europarådet er en arena for ministre, parlamentarikere, kommunale ledere og embetsverk fra hele Europa som for å styrke samarbeidet i Europa på sosiale, kulturelle, juridiske, vitenskapelige, økonomiske, økologiske og administrative områder. I tillegg til ministerkomiteen og parlamentarikerforsamling har Rådet Kommunalkongress for lokale og regionale myndigheter der Norges delegasjon består av fem representanter.

Spørsmål:

- 1) Er det behov i kommunen/fylkeskommunen for nye virkemidler i programmets arbeidsområder, og kan i så fall deltakelse i EU-finansierte prosjekter være et alternativ? Hvorfor?**

- 2) Hvordan vurderer dere kost-nytte ved deltakelse i Rights and Values, med tanke på ressurser som blir brukt i søknadsprosessen, og forventet resultat?**

- 3) Er noen av delprogrammene (likestilling, demokratisk deltakelse, bekjempelse av vold) mer interessante enn andre? Dette spør vi fordi det kan bli vurdert om Norge kunne kjøpe seg inn i bare noen deler av programmet.**